

Список використаних джерел

1. Закон України „Про насіння і садивний матеріал” із змінами і доповненнями від 25.03.2005 р., № 2505-IV. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ligazakon.ua/>.
2. Положенець О. В. Проблеми насінництва картоплі в ринкових умовах / О. В. Положенець // Економіка АПК. – 2006. – № 2. – С. 118-121.
3. Березкин А. Н. Организация семеноводства сельскохозяйственных культур в Великобритании / А. Н. Березкин. – М.: Изд-во МСХА, 1997. – 40 с.
4. Березкин А. Н. Организация семеноводства сельскохозяйственных культур во Франции / А. Н. Березкин, М. Н. Исламов, А. М. Малько. – М.: Крук, 1999. – 116 с.
5. Березкин А. Н. Организация семеноводства сельскохозяйственных культур в Канаде / А. Н. Березкин., А. М. Малько. – М.: Издательство Московская СХА, 1998. – 76 с.
6. Гетьман А. Т. Организация семеноводства и контроля за качеством семян в Швеции / А. Т. Гетьман // Селекция и семеноводство. – 1997. – № 2. – С. 45-51.
7. Молоцький М. Я. Селекція і насінництво сільськогосподарських рослин / М. Я. Молоцький, С. П. Васильківський, В. І. Князюк, В. А. Власенко. – К.: Вища освіта, 2006. – 463 с.
8. Неттевич Э. Д. Первичное семеноводство и производство оригинальных семян зерновых культур в связи с патентованием сортов / Э. Д. Неттевич // Селекция и семеноводство. – 1999. – № 2-3. – С. 57-62.
9. Семин А. Маркетинговые стратегии предприятия / А. Семин // Экономика сельского хозяйства России. – 2000. – № 4. – С. 26.
10. Ільчук М. М. Організація і планування сільськогосподарського виробництва / М. М. Ільчук (ред.), Л. Я. Зрібняк (ред.), С. І. Мельник, І. А. Коновал, О. В. Шкільов, О. Ю. Єрмаков. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 455 с.
11. <http://www.gnis.fr/index/action/page/id/14/title/Organisation>.

Аннотация. Приведены общие принципы организации и функционирования системы семеноводства в условиях рыночной экономики. Исследованы теоретические основы семеноводства и показаны современные подходы организации и управления в развитых странах, таких как США, Канада, Германия, Франция, Нидерланды, Швеция, Великобритания. Рассмотрена совокупность организационно-экономических отношений и процессов в сфере организации и управления производством семян сельскохозяйственных культур. Исследованы особенности учетно-аналитического механизма в семеноводческих предприятиях.

Ключевые слова: организация, управление, система семеноводства, рыночная экономика.

Annotation. General principles of organization and functioning of the system of till of seed are resulted in the conditions of market economy. Theoretical bases of till of seed are investigational and modern approaches of organization and management are rotined in the developed countries, such as the USA, Canada, Germany, France, Netherlands, Sweden, Great Britain. The aggregate of organizationally-economic relations and processes in the field of organization and management of operations of seed of agricultural cultures is considered. Investigational the feature of record-keeping and analysis mechanism in till of seeds economies.

Keywords: organization, management, system of till of seeds, market economy.

УДК:330.131.7:005

А.Л. Двойнос, аспірант ПДАТУ

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

Висвітлено основні методи оцінки економічних ризиків. Проводиться аналіз найбільш поширених методів кількісного аналізу ризиків. Запропоновано алгоритм аналізу ризику. Розглянуті такі основні методи аналізу ризику як метод аналогій, аналіз чутливості, методи експертно-статистичного моделювання, аналіз ризику можливих збитків. Визначено позитивні моменти кількісного аналізу ризиків.

Ключові слова: економічні ризики, ризик-менеджмент, оцінка ризику,

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яке виробництво пов'язане з певними ризиками – фінансовими,

екологічними, політичними, інвестиційними, кредитними, валютними тощо. Аграрний комплекс відноситься до однієї з найбільш ризикових галузей. Для стабільного функціонування сільського господарства в умовах ринку особливого значення набувають питання адаптації до ризиків сільськогосподарського виробництва. Значною науковою і практичною проблемою стає оцінювання ризику, оскільки вирішення даного завдання є запорукою адекватного реагування на різні типи загроз, що виникають в процесі функціонування аграрних підприємств.

У таких умовах актуальним стає розробка різноманітних методик і підходів до оцінки ризиків. Таким чином наші дослідження пов'язані з науково-технічними пропозиціями щодо розробки і реалізації ефективних стратегій антикризових заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання аналізу та управління ризиками останні роки привертає до себе увагу вчених та практиків. Серед дослідників-теоретиків ризику можна виділити таких вчених: А.П. Альгін, Б.А. Райзберг, Дж. М. Кейнс, А.П. Минка, В.В. Черкасов, В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко, А.В. Шегда, М.В. Голованенко, М.А. Рогов, П.Т. Саблук та інших науковців.

Проте незважаючи на велику кількість публікацій та важливість досліджень, що проводяться ученими залишається багато питань, що є недостатньо вивченими. Відповідно до цього актуальними є подальші дослідження різних сторін ризику та пошуку ефективних методик та механізмів управління ризиками.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення та розробка методичних підходів до оцінки ризиків. У процесі реалізації мети дослідження ставиться задача на основі дослідження сучасних підходів до оцінки ризиків як складової частини управління ризиками, розробити пропозиції щодо застосування методів оцінки ризиків для реалізації ефективної системи антикризових заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування національної економічної системи характеризується невизначеністю поведінки як суб'єктів підприємництва, так і інших її елементів. Категорії „невизначеність” і „ризик” є невід'ємними складовими умов підприємницької діяльності та знаходяться в основі множини складних і важливих економічних явищ і суспільства в цілому.

Одним із найважливіших етапів побудови стратегії розвитку підприємства є врахування та прогнозування впливу різноманітних ризиків, тому при формуванні стратегії дуже важливо вміти аналізувати ризик.

Аналіз ризику дозволяє не тільки виявити зони ризику для даної стратегії, але й оцінити його кількісні і якісні параметри, тобто визначити ймовірність його виникнення і наслідки для успіху стратегії.

Алгоритм такого аналізу, як правило, включає наступні етапи:

- виявлення можливих ризиків на всіх етапах реалізації стратегічного плану;
- визначення ймовірності виникнення даного ризику;
- визначення масштабу негативної події;
- розрахунок небезпеки даного ризику для плану;
- сортування ризиків за ступенем небезпеки;
- розрахунок втрат від настання негативних подій і визначення засобів зниження ризику.

Для кількісного аналізу використовують низку методів. Серед них, як показують наші дослідження, інваріантними стосовно широкого спектра економічних проблем є такі:

- метод аналогій;
- аналіз чутливості (вразливості);
- методи експертно-статистичного моделювання;
- аналіз ризику можливих збитків тощо.

На практиці для оцінки ризику широко застосовується метод аналогій. Спеціалісти на основі різноманітних публікацій або практичного досвіду інших підприємств оцінюють ймовірність настання певних подій, отримання конкретного фінансового результату, ступінь фінансового ризику. На основі методу аналогій будується стратегія та тактика багатьох підприємств. Необхідно однак зазначити, що навіть проаналізувавши велику кількість простих і широковідомих випадків невдалого завершення проектів, дуже важко підготувати вичерпний та реалістичний набір сценаріїв невдалих завершень проектів. Для більшості можливих збитків і зумовленого ними ризику характерні такі особливості:

- їх причини з часом нашаровуються одна на одну;
- вони якісно відрізняються одне від одного;
- їх ефект проявляється як результат складної суперпозиції низки не прогнозованих причин.

Завдання методу *аналізу чутливості* полягає в тому, щоб дати кількісну оцінку зміни показника ефективності проекту при зміні певних аналізованих параметрів у визначеному діапазоні. Найбільш ризикованими виявляються ті параметри, незначне коливання значень яких призводить до найбільшої зміни значення показника ефективності.

Аналіз чутливості може здійснюватись двома кроками. Перший крок – формування моделі (часто за допомогою програмно-технічного комплексу), яка визначає математичні співвідношення між змінними (параметрами), що стосується прогнозування (планування) очікуваних результатів. Другий крок – це власне аналіз чутливості. Він дає змогу ідентифікувати найважливіші (як чинники ризику) змінні в моделі оцінки об'єкта.

Передбачено, що аналіз чутливості проекту застосовуватиметься у двох випадках.

1. Для визначення чинників, що найбільше впливають на результати проекту. Процедура аналізу має таку послідовність:
  - визначають найбільш значимі чинники (параметри проекту);
  - визначають їх найімовірніше (базове) значення;
  - розраховують показник ефективності проекту (як правило, за такий показник обирають NPV (англ. *Net Present Value* – чиста теперішня вартість)) при базових значеннях;
  - один із чинників змінюють у визначених межах і розраховують показник ефективності за кожного нового значення цього чинника;
  - усі необхідні розрахунки зводять у таблицю;
  - порівнюються чутливість проекту до кожного чинника і визначаються найважливіші з них.
2. Для порівняльного аналізу проектів: як вплине зміна важкопрогнозованих чинників на ефективність проекту.

Оскільки сама поява ризиків значною мірою зумовлена ймовірнісним характером процесів, що відбуваються в економіці та суспільстві, то для оцінювання ризику цілком логічно застосовувати апарат теорії ймовірностей та математичної статистики.

Сформулюємо алгоритм, який є загальною послідовністю дій щодо реалізації статистичного підходу до оцінювання ризику.

Першим кроком цього алгоритму є опис досліджуваної проблеми. При цьому з'ясовують, у чому саме полягає ризик для суб'єкта підприємництва та які завдання його оцінки.

На другому кроці приймають перше рішення шляхом відповіді на запитання: „Чи можливе використання статистичного підходу для оцінювання ризику в конкретній ситуації?”

На третьому кроці теж приймається рішення: „Чи достатньо інформації для застосування статистичного підходу до оцінювання ризику?”

На четвертому кроці відбувається вибір конкретного методу оцінювання ризику.

На п'ятому кроці практично застосовують обраний метод оцінювання і обчислення відповідних оцінок ризику для фактичних даних конкретної проблемної ситуації.

На шостому кроці здійснюється інтерпретація отриманих результатів.

На сьомому кроці перевіряється відповідність отриманих результатів оцінювання рівня ризику певним інтуїтивним очікуванням або іншим даним. Це досить відповідальний етап, оскільки формальне застосування навіть найдосконалішого інструментарію оцінювання без ретельного аналізу адекватності отриманих результатів може призвести до отримання хибних оцінок та виникнення істотних втрат при прийнятті на їх основі управлінських рішень.

На восьмому кроці відбувається оформлення результатів. Цей етап формальний і може в окремих випадках не реалізовуватися.

Для оцінювання ризику прийнято використовувати низку статистичних показників, серед яких можна виокремити абсолютні та відносні.

Одним з найпростіших є *ймовірність* виникнення збитків або недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом:

$$R = P(X),$$

де X – випадкова величина збитку.

Правило інтерпретації цього показника таке: чим більше значення R , тим більші ризики, оскільки чим більша ймовірність виникнення збитків, тим гірше це для підприємства.

Другим показником рівня ризику може бути величина можливого збитку. У цьому випадку $R = X$.

Динаміку зміни цього показника інтерпретують аналогічно до ймовірності – чим більше значення показника, тим гірше це для підприємства.

Третім показником ризику є величина очікуваних збитків, що визначається як добуток величини можливих збитків та ймовірності їх виникнення, тобто як добуток двох попередніх показників:

$$R = X P(X).$$

Цей показник вже враховує і величину можливих збитків, і ймовірність їх виникнення, тому досить поширений та активно використовується і як самостійна оцінка ризику, і в системі з іншими показниками або в складі комплексних показників.

Четвертим статистичним показником ризику є міра варіації можливого результату, що може бути оцінена з використанням або показника дисперсії (D_x), або показника середньоквадратичного відхилення (O_x), що визначається як корінь квадратний з дисперсії. Один з варіантів формули дисперсії має вигляд:

$$D_x = \sum_{i=1}^n P_i \times (X_i - E)^2$$

де X_i – величина фінансового результату, що може бути отримана в i -му випадку;

P_i – імовірність отримання i -го варіанта результату.

Величина математичного очікування E обчислюється за формулою:

$$E = \sum_{i=1}^n P_i \times X_i$$

Одним з найпоширеніших статистичних показників оцінювання ризику у відносному вираженні є коефіцієнт варіації, який обчислюється за формулою:

$$V = \sigma_x / E$$

тобто як співвідношення середньоквадратичного відхилення та математичного очікування випадкової величини X .

Перевагою коефіцієнта варіації як відносного показника порівняно з абсолютним є те, що його значення прямо не залежить від розмірності аналізованої величини (змінної).

Узагальнюючи проведені нами дослідження, можна сформулювати такі позитивні моменти, що дає кількісний аналіз ризику:

- розширення бази даних для обґрунтованого прийняття рішень стосовно об'єктів. У порівнянні двох альтернативних проектів перевагу може здобути проект з меншим значенням норми доходу завдяки кращому співвідношенню ризиків і сподіваних значень норми доходу;
- попередньо застосувавши прості методи аналізу ризику, можна отримати необхідну інформацію щодо ймовірних значень ключових аргументів. Завдяки цьому заощаджуються людські та фінансові ресурси;
- виокремлення областей щодо зміни суттєвих параметрів в об'єкті, який аналізується, що і спрямовує процес подальшого аналізу та збирання додаткової інформації;
- заохочення до подальшого ретельного перегляду відповідних показників, виражених єдиним числом, у ході детерміністичної оцінки аналізованого об'єкта;
- ефективне використання експертів, які воліють виражати свої судження у вигляді розподілу ймовірності різних значень оцінок, а не у вигляді згортки їх до єдиного числового значення показника.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У статті представлено теоретичне узагальнення методів і прийомів аналізу та оцінки економічних ризиків. Розглянуто типовий алгоритм проведення аналізу ризиків.

Провівши дослідження, ми дійшли висновку, що об'єктивність та вірний вибір методики аналізу ризиків безпосередньо впливає на ефективність управління ними; визначили позитивні моменти, які дає кількісний аналіз ризику.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
2. Шегда А. В., Голованенко М. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч. пос. / А. В. Шегда, М. В. Голованенко; за ред. А. В. Шегди. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
3. Старостіна А. О., Кравченко В. А. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. – К.: ІВЦ „Політехніка”, 2009. – 200 с.

4. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций: Монография. – М.: Издательско-торговая корпорация „Дашков и К”, 2003. – 544 с.: ил.
5. Балдин К. В. Риск-менеджмент: Учебное пособие /К. В. Балдин. – М.: Эксмо, 2006. – 368 с. – (Риск-менеджмент).

***Аннотация.** Представлены основные методы оценки экономических рисков. Показан анализ наиболее распространенных методов количественного анализа рисков. Предложен алгоритм анализа риска. Рассмотрены такие основные методы анализа риска как метод аналогий, анализ чувствительности, методы экспертно-статистического моделирования, анализ риска возможных убытков. Определены позитивные моменты количественного анализа рисков.*

***Ключевые слова:** экономические риски, риск-менеджмент, оценка риска.*

***Summary:** In article the basic methods of an estimation of economic risks are presented. The analysis of the most widespread methods of the quantitative analysis of risks is shown. The risk analysis algorithm is offered. Such basic methods of the analysis of risk as are considered: a method of analogies, the sensitivity analysis, methods of statistical modelling, the analysis of risk of possible losses. The positive moments of the quantitative analysis of risks are defined.*

***Keywords:** economic risks, risk-management, assessment of risk.*

УДК 631.16:657.1

Ю.А. Хоптинець, аспірант ПДАТУ*

ОБЛІК ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИКА

Розглянуто основні аспекти облікового забезпечення коштів державної фінансової підтримки, що отримують сільськогосподарські підприємства. Визначено основні форми бюджетного фінансування і запропоновано удосконалення обліку фінансової державної підтримки.

***Ключові слова:** бюджетна підтримка, дотація, субсидія, механізм здешевлення кредитів.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сільське господарство є однією з найуразливіших галузей національної економіки і тому вимагає постійної підтримки з боку держави. Такою підтримкою є бюджетне фінансування. Видатки з державного бюджету на підтримку аграрного сектору економіки надаються підприємствам у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій тощо. При цьому щорічно ми спостерігаємо внесення змін до законодавства, що регулює процес бюджетного фінансування. Це вимагає відповідного облікового забезпечення відображення надходження і використання коштів фінансової підтримки в бухгалтерському обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Особливості державної підтримки сільського господарства у своїх працях розглядають такі вчені як І. Білоус, Д. Карич, О. Бородіна, Ю. Коваленко, В. Андрійчук, С. Дем'яненко, П. Лайка, Т. Остапко, Т. Єфименко. Питання обліку коштів державної підтримки розглядаються у працях В.М. Жука, І.В. Герасимчука, В.М. Мегелиці, П.Т. Саблука, П.Л. Сука.

Метою статті є висвітлення облікового забезпечення коштів державної фінансової підтримки наданої аграріям. Для досягнення поставленої мети в статті вирішуються такі завдання:

- визначається економічна суть бюджетної підтримки;
- розглядаються форми бюджетної підтримки;
- розглядається методика відображення коштів на рахунках бухгалтерського обліку відповідно до основних форм бюджетної підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після вступу України до Світової організації торгівлі зрозуміло, що сільськогосподарські виробники підпадають під дію законів європейського

*Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Слободян В.Д.